

Warme overdracht of koude kermis?

Wat goed en slecht gaat in de nazorg voor ex-gedetineerden

*H. Moors en L. Balogh**

Het Ministerie van Justitie heeft enkele jaren geleden een duidelijke lijn getrokken. Tijdens detentie bereidt de Dienst Justitiële Inrichtingen (DJI) het ontslag van gedetineerden voor. Hiertoe zijn sinds 2005 Medewerkers Maatschappelijke Dienstverlening (MMD) werkzaam in de penitentiaire inrichtingen. Ten behoeve van een 'warme overdracht' screenen zij gedetineerden op vier aandachtsgebieden: Hebben ze geldige identiteitspapieren? Is voorzien in passende huisvesting? Is zorg nodig? Beschikt de gedetineerde over inkomen, of moet een uitkering worden geregeld? De MMD'er legt contact met de gemeente waar de gedetineerde zich wil vestigen en informeert de gemeentelijke contactpersoon in een zo vroeg mogelijk stadium over het moment van ontslag en over wat in het kader van de vier aandachtsgebieden voor de ex-gedetineerde nog moet worden geregeld. Wanneer gedetineerden 'bajesverlaters' zijn geworden, valt de organisatie en financiering van de nazorg onder de verantwoordelijkheid en regie van gemeenten.

Veel ex-gedetineerden recidiveren (Wartna e.a., 2006). Van de langgestraften keert 50% binnen een jaar weer terug naar de gevangenis. Na vijf jaar is dit aandeel zelfs gestegen tot 70%. Onder vrouwelijke ex-gedetineerden recidiveert ongeveer 57% binnen vijf jaar. Van de incidentele daders recidiveert 45% binnen vijf jaar, onder hoogfrequente veelplegers bijna 90% en onder zeer hoogfrequente veelplegers zelfs 95% (Wartna e.a., 2005). Het terugdringen van recidive heeft dan ook een prominente plaats in het programma *Detentie en Behandeling op Maat Volwassenen* (DBM-V) dat in het jaar 2004

* Drs. Hans Moors werkt als senior onderzoeker bij IVA Beleidsonderzoek en Advies, verbonden aan de Universiteit van Tilburg. Tevens is hij lector integrale veiligheid bij Avans Hogeschool. Mr. drs. Lenke Balogh is als onderzoeker werkzaam bij IVA Beleids- onderzoek en Advies.

van start ging en deel uitmaakt van de ambitieuze plannen om het Nederlandse sanctiestelsel te hervormen. Dat 'bajesverlaters' opnieuw de fout ingaan, heeft te maken met bekende criminogene factoren. Ontbreken passende woonruimte, werk, inkomen en een adequaat sociaal netwerk, dan verloopt de maatschappelijke integratie moeizaam en ligt recidive op de loer.

Zowel binnen als buiten de bajes wordt hard gewerkt aan het terugdringen van recidive, onder meer door het bevorderen van de maatschappelijke integratie van ex-gedetineerden.¹ Toch ervaren gemeenten de 'warme overdracht' vanuit de DJI geregeld als een 'koude kermis'. In hun optiek worden ze opgezadeld met 'probleemgevallen' die soms persoonlijk en vrijwel altijd vanuit maatschappelijk gezichtspunt extra aandacht behoeven, terwijl de financiële middelen om dat goed te organiseren niet worden gefourneerd. Hierover is moeizaam overleg gepleegd tussen het Ministerie van Justitie, het Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties en de Vereniging van Nederlandse Gemeenten (VNG). Het valt trouwens op dat het Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport niet bij die onderhandelingen betrokken is geweest. Dit ministerie is verantwoordelijk voor de Wet Maatschappelijke Ondersteuning (Wmo) die ook op 'bajesverlaters' met een zorgbehoefte van toepassing is. De nieuwe organisatie van de nazorg is een aantal jaren op streek. Hoe staat het er nu voor? In dit artikel beschrijven we knelpunten en positieve ervaringen, tegen de achtergrond van de ontwikkelingen in het penitentiaire beleid.

1 Zie de uitkomsten van het landelijke congres *Buiten de bajes; de praktijk van reïntegratie van ex-gedetineerden in Nederland*, 24 januari 2007 (IVA Beleidsonderzoek en Advies, Universiteit van Tilburg, Reclassering Nederland) www.buitendebajes.nl. Tijdens dit congres spraken ruim 400 medewerkers van PI's, reclasseringswerkers, gemeentelijke beleidsambtenaren, wetenschappers, ex-gedetineerden en medewerkers van re-integratiebedrijven over successen en knelpunten in de re-integratie van ex-gedetineerden. De bevindingen van het congres zijn bijeengebracht op een dvd (www.iva.nl). Op het ogenblik verricht Onderzoeks- en Adviesgroep Beke, in opdracht van van het Wetenschappelijk Onderzoek- en Documentatiecentrum (WODC) van het Ministerie van Justitie (WODC onderzoeksprogramma 2006, projectnummer 1397), 'een behoefteonderzoek naar aard en omvang van nazorg voor gedetineerden'.

Achtergrond

Het doel van DBM-V is de detentie doeltreffender en doelmatiger te organiseren. Het is de vraag welke invloed de wijziging van het sanctiestelsel heeft op een succesvolle re-integratie van 'bajesverlaters'. Hoewel nog onvoldoende informatie beschikbaar is om op dit punt duidelijkheid te verschaffen, zijn op voorhand enkele kwesties te noemen die de 'warme overdracht' kunnen compliceren.

In het nieuwe stelsel worden drie groepen gedetineerden onderscheiden: preventief gehechten (in afwachting van een rechterlijke uitspraak), kortverblijvenden (die een (rest)straf van maximaal vier maanden moeten uitzitten) en langverblijvenden (gedetineerden met een (rest)straf langer dan vier maanden). Het uitgangspunt van DBM-V is dat iedere gedetineerde verantwoordelijk wordt gehouden voor zijn gedrag. Goed gedrag wordt beloond en op ongewenst gedrag volgen sancties. De verdeling in drie groepen werkt door in verschillende aspecten van detentie. De preventief gehechten krijgen een basisdagprogramma. De kortverblijvenden krijgen een basisdagprogramma en een rudimentaire, praktische ondersteuning bij hun voorbereiding op terugkeer in de samenleving. Alleen de langverblijvenden komen – indien zij aantoonbaar geschikt en gemotiveerd zijn gebleken – in aanmerking voor gedragsinterventies naast het basisdagprogramma. Wat betreft de plaatsing van de gedetineerden geldt dat de preventief gehechten zoveel mogelijk geplaatst worden in het arrondissement waar de rechtszaak dient. De overige groepen worden zo veel mogelijk geplaatst in de regio waar zij na detentie vermoedelijk naar terugkeren. Praktisch is dit echter niet te realiseren. Daarom wordt een selectie gemaakt, voornamelijk met betrekking tot de groep kortverblijvenden. Hiervoor geldt een landelijke plaatsingspraktijk, wat neer *kan* komen op detentie in de eigen regio. Omdat het aantal vrouwen in detentie relatief beperkt is, worden zij geplaatst in een vijftal landelijk gespreide inrichtingen.

Het Wetenschappelijk Onderzoek- en Documentatiecentrum (WODC) van het Ministerie van Justitie heeft in samenwerking met Adviesbureau Van Montfoort onderzoek gedaan naar de prevalentie van criminogene factoren bij mannelijke gedetineerden in Nederland (Vogelvang e.a., 2003). Het beschikbare materiaal is door het WODC en de DJI nader geanalyseerd en uit dit onderzoek is gebleken dat de groepen kort- en langgestraften op geen enkele

relevante variabele significant van elkaar verschillen. Er is bij beide groepen sprake van dezelfde criminogene factoren en hun criminele carrières komen overeen. Ook de groepen arrestanten en preventief gehechten binnen de categorie kortverblijvenden laten geen verschillen van betekenis zien op de relevante variabelen. Er is dus geen sprake van onderscheiden kenmerken van kortverblijvenden (Stuurgroep MST, 2003). Toch wordt in het kader van DBM-V niet of zeer beperkt geïnvesteerd in de voorbereiding van de maatschappelijke re-integratie van deze groep, terwijl ook onder kortgestraften het recidivepercentage hoog is. Bovendien zou geoperd kunnen worden dat actieve begeleiding van gedetineerden in deze groep – juist vanwege hun relatief kortdurende uitsluiting uit de samenleving – hun re-integratie zou kunnen versoepelen en daarmee het beroep op nazorg zou kunnen beperken. Een vergelijkbare argumentatie zou kunnen worden geformuleerd inzake het plaatsingsbeleid met betrekking tot de groep kortverblijvenden. Plaatsing buiten de regio maakt het contact met vrienden en familie lastig – in sommige gevallen zou het kunnen dat de moeite van het reizen niet opweegt tegen de duur van de detentie – terwijl het over het algemeen van belang is dat positieve sociale netwerken intact blijven.

Knelpunten

Los van het dreigende onderscheid in de aard en mate van re-integratieondersteuning tussen kort- en langgestraften², bestaat een aantal generieke knelpunten bij (het voorbereiden van) de terugkeer van ex-gedetineerden in de samenleving. Die knelpunten hebben te maken met problemen bij het voorzien in: geldige identiteitspapieren, inkomen, passende woonruimte en specifieke zorg – de vier gebieden van het huidige *Basisdocument nazorg* dat MMD'ers gebruiken –, alsmede schuldproblematiek en moeilijkheden bij de toeleiding naar geschikte arbeid en/of scholing. Beide laatstgenoemde knelpunten rekent de DJI niet tot zijn 'werkterrein',

2 Deze situatie zou in termen van 'rechtsongelijkheid' kunnen worden gezien. De juridische aspecten van de hervorming van het sanctiestelsel en de implicaties hiervan voor de organisatie van de nazorg zijn in dit artikel ter zijde gelaten.

ofschoon alle genoemde knelpunten samenhangen en elkaar conditioneren. In 2005 werd geconstateerd dat voor 20% van de gedetineerden bij ontslag niets of te weinig was geregeld (Van Bommel, 2005). Eind 2005 kwam tijdens de tweejaarlijkse studiedag van het tijdschrift *Proces* aan de orde dat zich tal van problemen voordeden (Ouwekerk en Van Soest, 2006). Speciale aandacht vergde de samenwerking tussen PI's en gemeenten, tussen gemeentelijke diensten en tussen gemeenten en externe ketenpartners (Jansen en Verweij, 2006; zie ook: De Wit en Hendriks, 2005). Uit het vooronderzoek dat medio 2006 ten behoeve van het landelijke congres *Buiten de bajes* is verricht en tijdens het congres zelf is gebleken dat veel knelpunten nog niet zijn opgelost (Nabibaks, 2006).

Identiteitsdocumenten / inschrijving gba

Gedetineerden beschikken soms niet over geldige identiteitsdocumenten. Om aanspraak te maken op en gebruik te maken van gemeentelijke of andere woon-, werk- en zorgvoorzieningen zijn die wel nodig. Het verkrijgen van een nieuw identiteitsbewijs is met waarborgen omgeven en is gedurende detentie lastig te regelen. De kosten kunnen sommige gedetineerden niet dragen. Een dieper geworteld knelpunt is de inschrijving in de gemeentelijke basisadministratie. De Wet gemeentelijke basisadministratie persoonsgegevens (Wgba) brengt met zich dat een gedetineerde die langer dan tweederde van zes maanden niet in de gemeente van vestiging verblijft, daar dient te worden uitgeschreven. Als een gedetineerde geen verblijf- of briefadres heeft, kan hij zich niet inschrijven bij de vestigingsgemeente. Hierdoor kan een 'deadlock' ontstaan: geen identiteitsdocumenten, geen inschrijving, geen aanspraak op uitkering, woon-, zorg- en/of welzijnsdiensten. De Wet bescherming persoonsgegevens (Wbp) ten slotte plaatst partijen in de nazorg voor een dilemma. Een adequaat re-integratieplan vergt dat relevante persoonlijke gegevens over de (ex-)gedetineerde bijeen worden gebracht. De privacy van de (ex-)gedetineerde is hiermee echter in het geding. Nu hoeft dat geen probleem te zijn, want de wet staat toe dat die gegevens voor 'welbepaalde, uitdrukkelijk omschreven en gerechtvaardigde doeleinden worden verzameld'. Het punt is dat diverse instanties delen van die persoonlijke gegevens beheren en – dikwijls met een beroep op de privacywetgeving – moeizaam uitwisselen.

Inkomen

Gedetineerden die na ontslag geen eigen bron van inkomsten hebben, zijn aangewezen op een gemeentelijke uitkering. Indien aan de bestuursrechtelijke voorwaarden (geldig identiteitsdocument en inschrijving in de gemeentelijke basisadministratie) is voldaan, doet zich dikwijls alsnog het probleem voor dat het aanvragen van een uitkering te lang duurt. Gemeenten hebben de wettelijke mogelijkheid om te bevoorschotten, maar die mogelijkheid wordt niet per definitie actief aangeboden en 'bajesverlaters' zijn er niet altijd van op de hoogte. Ook worden gemeenten – naar eigen zeggen – geregeld te laat geïnformeerd over de vrijlating van een gedetineerde om bijtijds een uitkering of bevoorschotting te regelen.

Woonruimte

Indien iemand langer dan vier maanden in detentie verblijft of korter maar zijn woning niet meer kan betalen, dient hij een briefadres aan te vragen of zich in te schrijven op het adres van de PI. Dit laatste komt steeds vaker voor. Conform de Wet werk en bijstand (Wwb) betalen gemeenten namelijk uitkeringen tijdens detentie niet meer door. Uitkeringsafhankelijke gedetineerden kunnen bijgeval de huur van hun woning niet meer betalen. De 'bajesverlater' heeft echter weer een woning nodig. Hij dient zich na detentie uit te schrijven uit de gemeentelijke basisadministratie van de gemeente waar de PI gevestigd is en in te schrijven in de gemeente waar hij zich wil vestigen. Als woningzoekende krijgt hij in principe geen bijzondere voorrang bij het toewijzen van een huurwoning en is hij aangewezen op familie, vrienden of maatschappelijke opvang. Bijkomend knelpunt is dat bij het toewijzen van een woning de behoefte van de 'bajesverlater' doorgaans niet of nauwelijks wordt gepeild. In voorkomende gevallen zouden specifieke woonarrangementen en/of vormen van begeleid wonen kunnen bijdragen aan een succesvolle integratie.

Zorg

De nazorg voor ex-gedetineerden zonder justitiële titel komt volledig voor rekening van gemeenten en valt onder de Wet maatschappelijke ondersteuning (Wmo). De financiering van maatschappelijke

opvang en/of begeleiding is een knelpunt. Hetzelfde geldt voor de organisatie van de zorg- en hulpverlening: veel ex-gedetineerden kampen met een multiproblematiek. Gemeenten zijn vaak onvoldoende voorbereid op specifieke hulpvragen van 'bajesverlaters'. Bovendien bestaat er verschil van mening of ex-gedetineerden onder de Wmo tot een specifieke doelgroep moeten worden gerekend. Vanuit het oogpunt van leefbaarheid, openbare orde en veiligheid en recidivebeperking valt daar wat voor te zeggen. Vanuit het perspectief van zorgverlening worden ex-gedetineerden veeleer als 'gewone burgers' beschouwd – en dat zijn ze per slot van rekening ook. Het betreft een principiële en tegelijkertijd financieel georiënteerde discussie. In de praktijk staat deze discussie soms acuut en adequaat handelen in de weg, bijvoorbeeld in geval van 'bajesverlaters' met psychische aandoeningen die als notoire zorgmijders bekend staan. Ten slotte is het van belang te onderstrepen dat het gebruik van psychofarmaca onder gedetineerden hoog is. Of 'bajesverlaters' die medicatie blijven gebruiken (therapietrouw) is niet bekend. Het risico van therapieontrouw lijkt groot; onderzoek naar het verband hiervan met recidive is niet voorhanden.

Schulden

Veel ex-gedetineerden hebben schulden doen ontstaan. Tijdens detentie zijn zij niet in de gelegenheid om die uit eigen middelen te lenigen. Onder de Wet schuldsanering natuurlijke personen (Wsnp) kunnen zij in aanmerking komen voor een schuldsaneringsregeling. Hiervoor hebben zij een inkomen of uitkering nodig. Een ander punt is dat schulden in te vorderen door het Centraal Justitieel Incasobureau (CJIB) niet onder de werking van Wsnp vallen, terwijl veel 'bajesverlaters' juist dit type schulden hebben. Zelfs als zij aan een schuldsaneringstraject deelnemen, blijft het CJIB een persistente schuldeiser. Als betaling uitblijft, kan vervangende hechtenis worden opgelegd.

Werk en/of scholing

Het vinden en behouden van werk blijkt moeilijk voor ex-gedetineerden. Tijdens het congres *Buiten de bajes* presenteerde Reclasering Nederland cijfers uit een eigen onderzoek onder een groep van 4.402 langgestrafte 'bajesverlaters': over een periode van ruim

anderhalf jaar bleek 47% na detentie werkloos, 23% was werkzoekend en 30% had (tijdelijk) werk. Ofschoon er geen twijfel bestaat dat betaalde arbeid een integratieversterkende en recidivebeperkende factor is, beperkt de DJI zijn inspanningen expliciet tot het werk tijdens detentie. Ondersteuning van de arbeidsbemiddeling na detentie – bijvoorbeeld door het inzichtelijk maken van werkervaring of verworven competenties – vindt niet plaats. Belangrijk knelpunt is voorts het opleidingsniveau van ex-gedetineerden. Van voornoemde groep was 19% niet of laag geschoold, 35% had een opleiding gevolgd, maar geen diploma en 45% had wel een diploma. Vanuit sommige gemeenten, ROC's en particuliere opleidingsaanbieders wordt geopperd om al in detentie competentiemetingen te verrichten, zodat passende scholingstrajecten gemaakt kunnen worden voor gemotiveerde ex-gedetineerden. In de praktijk gebeurt dit niet of nauwelijks, mede omdat het gemeentelijke re-integratiebudget formeel niet 'intra muros' kan worden ingezet. Het ontbreken van een startkwalificatie, een laag opleidingsniveau en een beperkte, aantoonbare werkervaring zijn factoren die toeleiding naar de arbeidsmarkt dan wel het vinden van een baan op eigen kracht ernstig belemmeren. Dat geldt a fortiori voor mensen met een justitieel verleden. Het verkrijgen van een 'Verklaring omtrent het gedrag' (VOG) is vaak een knelpunt. Sommige gemeenten nemen een (gespecialiseerd) re-integratiebedrijf in de arm of maken afspraken met reclasseringsorganisaties om de arbeidstoeleiding van ex-gedetineerden te organiseren. Andere gemeenten maken daar minder werk van en verwijzen hen naar het Centrum voor Werk en Inkomen. Net als bij het organiseren van zorg speelt hier de kwestie of 'bajesverlaters' als een aparte categorie voor ondersteuningsbeleid moeten worden gezien.

Positieve ervaringen

De afgelopen jaren is de aandacht voor nazorg en de re-integratie van ex-gedetineerden gegroeid. Deels op basis van een negatieve prikkel, omdat ontsnaptingen en misdrijven van ontsnapte gedetineerden en TBS'ers steevast tot maatschappelijke onrust leidden. Er wordt gebouwd aan een efficiënter organisatie van nazorg. De DJI heeft in 2006 regionale werkbijeenkomsten georganiseerd om knelpunten en successen in de 'warme overdracht' te inventariseren.

Zodoende kan het lopende *Project Aansluiting Nazorg* zo adequaat mogelijk worden aangepast op de behoeften van gemeenten. Het nieuwe regeerakkoord erkent expliciet de problematiek van nazorg voor ex-gedetineerden. Maar het hete hangijzer van de aanvullende financiering ten behoeve van de gemeenten buiten GSB-verband is nog niet opgelost, zoals de VNG onderstreept in een brief d.d. 17 april 2007 aan de vaste kamercommissie Volksgezondheid, Welzijn en Sport.

In de praktijk zijn intussen ook positieve ervaringen opgedaan. De positie van MMD'er in de PI's is duidelijker geworden. Een contactambtenaar nazorg is in 240 gemeenten beschikbaar. De informatie-uitwisseling tussen MMD'ers en gemeenten is beter dan voorheen, hoewel (te) late meldingen van invrijheidstelling nog altijd voorkomen. Met name in kleinere centrumgemeenten laat het kennisniveau van contactambtenaren nazorg nog te wensen over. Hun functioneren is overwegend instrumenteel: het organiseren van contacten, waarbij het in voorkomende gevallen de vraag is of de contactambtenaren voldoende mandaat of zeggingskracht hebben om de verschillende betrokken gemeentelijke diensten daadwerkelijk te sturen.

Er zijn verschillende instrumenten in de maak om de 'warme overdracht' te ondersteunen en gemeenten te prikkelen praktijkervaringen uit te wisselen. De VNG heeft tijdens het congres *Buiten de Bajes* aangegeven een digitaal forum te willen opzetten waar gemeenten problemen bij de aanpak van nazorg en re-integratie kunnen uitwisselen en van elkaars positieve ervaringen kunnen leren. Het digitale *Platform Aansluiting Nazorg* van de DJI is nage-nog voltooid. Hiermee kunnen de screeningsgegevens en de stand van zaken per gedetineerde vanuit de PI naar de vestigingsgemeente worden gecommuniceerd. Die overdracht betreft de vier basisdeelgebieden identiteitsbewijs, inkomen, huisvesting en zorg. Het is aan te bevelen, zoals uit dit artikel volgt, om met het oog op succesvolle maatschappelijke integratie in de informatievoorziening en -uitwisseling tevens de deelgebieden schulden, werk en scholing te betrekken. Hiertoe zou de doelstelling van het DJI-project *Werkt!* – de kosten van arbeid in detentie verlagen en de baten verhogen – kunnen worden aangevuld met een op re-integratie gerichte doelstelling. Een interessante suggestie vanuit sommige gemeenten, ROC's en re-integratiebedrijven is voorts om – in samenwerking met de DJI en PI's – de mogelijkheid te creëren om in het kader van 'warme

overdracht' instrumenten voor competentiemeting reeds voor ontslag uit detentie in te zetten en te gebruiken om onmiddellijk na vrijlating passende scholing of specifieke vormen van arbeidstoeleiding aan te kunnen bieden. Met dergelijke initiatieven wordt in sommige gemeenten – ondanks het bezwaar dat het gemeentelijk re-integratiebudget 'intra muros' en zodoende oneigenlijk wordt ingezet – met succes geëxperimenteerd.

Wat betreft de fase na detentie zijn ook positieve ontwikkelingen te melden. De specifieke vorm van nazorg voor de groep van veelplegers, die bijvoorbeeld in de gemeentelijke en regionale veiligheidshuizen of in Jib-verband vorm krijgt, sorteert effect. Analooq hieraan hebben sommige gemeenten, al dan niet voor specifieke groepen ex-gedetineerden, zogenoemde nadetentiehuzen ingericht waar gericht casusoverleg het instrument vormt om 'bajesverlaters' te begeleiden. Diverse initiatieven van gemeenten om door middel van publiek-private samenwerking de maatschappelijke integratie van 'bajesverlaters' te stimuleren, lijken een positieve invloed te hebben, hoewel 'harde cijfers' ontbreken. Vaak zijn de reclasseringsorganisaties partner, in toenemende mate ook particuliere re-integratiebedrijven (die zich soms expliciet toeleggen op de doelgroep van ex-gedetineerden). Reclassering Nederland zet hierbij stevig in op kennisopbouw, participatie in wetenschappelijke netwerken van universiteiten en hogescholen, evenals op voortdurende deskundighedsontwikkeling van reclasseringswerkers.

Belangrijke partners zijn bovendien de ROC's en – steeds vaker – woningcorporaties. In de recent vernieuwde AedesCode afficheren woningcorporaties zich expliciet als maatschappelijke ondernemingen die zich inzetten voor kansarmen en de 'wellevendheid' in buurten en wijken. Diverse gemeenten maken op het ogenblik concrete afspraken met woningcorporaties om ex-gedetineerden snel aan passende woonruimte te helpen. Met steun van het Ministerie van Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening en Milieubeheer en het Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport wordt tevens gewerkt aan de ontwikkeling van vernieuwende woonvormen en -arrangementen. Een interessant en bijzonder samenwerkingsverband in deze context is *Kamers met Kansen* (www.kamersmetkansen.nl).

Diverse particuliere organisaties verrichten belangrijk werk op het gebied van nazorg en maatschappelijke integratie. In het veld zijn (van oudsher) veel vrijwilligersorganisaties actief in (psycho-sociale) begeleiding van individuele ex-gedetineerden. Sommige

vrijwilligersorganisaties werken op projectbasis ook succesvol aan arbeidsintegratie van ‘bajesverlaters’. De sleutel tot succes is rechtstreeks contact met werkgevers. De maatschappelijke opvang die de Stichting Exodus organiseert, draagt voor een specifieke groep ex-gedetineerden eveneens bij aan een betere socialisatie en integratie. Recidivebeperking is een langetermijndoel.³ Kortom, geleidelijk rijst het beeld op van een georganiseerde, integrale aanpak van nazorg en maatschappelijke integratie onder regie van gemeenten. De kwaliteit van die regie verdient permanente aandacht. Dat geldt eveneens voor het overwegend projectmatige karakter van veel waardevolle initiatieven. Positieve bevindingen zouden consequent moeten worden ingepast in regulier beleid.

Besluit

De beoordeling van de actuele stand van zaken in de nazorg voor en maatschappelijke integratie van ‘bajesverlaters’ noopt tot een ambivalente slotsom. Enerzijds is er ruim aandacht voor het onderwerp en wordt het belang ervan breed erkend. In de praktijk zijn succesvolle stappen gezet om de ‘warme overdracht’ te realiseren. De organisatie van de opvang en begeleiding na detentie begint concreet vorm te krijgen. De samenwerking tussen publieke en private partijen onder regie van gemeenten lijkt te gaan renderen. Anderzijds luidt de conclusie dat de knelpunten persistent zijn. De knelpunten die in 2005 werden geconstateerd, zijn er medio 2007 in meer of mindere mate nog steeds.

Het is duidelijk – zo bleek opnieuw in het afsluitende ‘stakeholdersdebat’ tijdens het landelijke congres *Buiten de bajes* – waar precies de problemen zitten én hoe ze opgelost moeten worden. Die kennis en ervaring is voldoende voorradig. Maar het gaat ook om de motivatie en de wil om barrières te slechten. Gemeenten moeten genegen zijn hiertoe creatief en doelgericht met de toepassing van regelgeving om te gaan. Intenties moeten leiden tot afspraken. Afspraken van én tussen de verschillende ‘stakeholders’, zowel op

3 Uit onderzoek over de periode 2004-2006 blijkt dat 37% van de onderzoekspopulatie van oud-bewoners succesvol uitstroomde. Van deze groep recidiveerde 18%, van de niet-succesvol uitgestroomde oud-bewoners 59%. In totaal recidiveerde 43% van de oud-bewoners van Exodus-huizen (Van Wingerden en Moerings, 2007).

landelijk als op lokaal niveau, moeten worden nagekomen. De vraag is alleen wie hierop toeziet. Daar ligt een opgave voor gemeenten én parlement.

Literatuur

Bommel, A. van

Maatschappelijke opvang van ex-gedetineerden

Proces, nr. 6, 2005, p. 226-231

Jansen, R., A. Verweij

Gemeentelijk reïntegratiebeleid en detentie; een onderzoek naar de rol van gemeenten bij de reïntegratie van ex-gedetineerden
Amsterdam, Radar, 2006

Nabibaks, F.

In vrijheid gevangen

Den Bosch, JH, 2006 (afst.)

Ouwekerk, J., E. van Soest

Verslag studiedag nazorg en maatschappelijke opvang ex-gedetineerden

Proces, nr. 2, 2006, p. 79-87

Stuurgroep MST

Doelgroepanalyse voor een nieuwe Kortverblijf-inrichting in het gevangeniswezen

Den Haag, 2003

Vogelvang, B.O. e.a.

Prevalentie van criminogene factoren bij mannelijke gedetineerden in Nederland

Woerden / Den Haag, Adviesbureau Van Montfoort / WODC, 2003

Wartna, B.S.J. e.a.

Strafrechtelijke recidive van ex-gedetineerden; uitstroomperiode 1996-2003

Den Haag, Ministerie van Justitie, WODC, 2006

Wartna, B.S.J. e.a.

Door na de gevangenis; een cijfermatig overzicht van de strafrechtelijke recidive onder ex-gedetineerden

Den Haag, Boom Juridische uitgevers, 2005

Wingerden, S. van, M. Moerings

Het succes van Exodus; evaluatieonderzoek naar resocialisatie en recidive van oud-bewoners

Proces, nr. 1, 2007, p. 2-8

Wit, J. de, A. Hendriks

Morgen moet beter! Een zwartboek over de verslechtingen in de gevangenis en bij de reclasering

Den Haag, Socialistische Partij, 2005